

شکوه سامرا

مجموعه مقالات درباره امام هادی و امام عسکری علیه السلام

به اهتمام: دکتر محمد حسن حیدری

نویسندگان (به ترتیب حروف الفبا):

سیدعلی حسینی، حسن رضایی مهر، امیرعلی حسنلو، محمد دشتی،

حسین رحمانی، یدالله حاجی زاده، محمدحسن حیدری،

فرج الله عباسی، عباس حسین زاده

انتشارات دانشگاه امام صادق (علیه السلام)

تهران: بزرگراه شهید چمران،

پل مدیریت

تلفکس: ۸۸۳۷۰۱۴۲

صندوق پستی: ۱۵۹-۱۴۶۵۵

E-mail: isu.press@yahoo.com

دانشگاه امام صادق

شکوه سامرا (مجموعه مقالات درباره امام هادی و امام عسکری علیهما السلام) ■ به اهتمام: دکتر محمد حسن حیدری

ناشر: دانشگاه امام صادق (ع) ■ ویراستار ادبی: محمد رضا موسوی ■ چاپ اول: ۱۳۹۰ ■ قیمت: ۱۰۰.۰۰۰ ریال

شمارگان: ۱۵۰۰ نسخه ■ چاپ و صحافی: زلال کوثر ■ شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۲۱۴-۱۲۱-۷

همه حقوق محفوظ و متعلق به ناشر است.

www.ketaboo.ir

سرشناسه: حیدری، محمد حسن، ۱۳۲۸ - گردآورنده

عنوان و نام پدیدآور: شکوه سامرا: مجموعه مقالات درباره امام هادی و امام عسکری علیهما السلام

به اهتمام محمد حسن حیدری

مشخصات نشر: تهران: دانشگاه امام صادق (ع)، ۱۳۹۰.

مشخصات ظاهری: ۵۰۸ ص.

موضوع: علمین محمد (ع)، امام دهم، ۲۱۲ - ۲۵۲ ق.

موضوع: حسین علی (ع)، امام یازدهم، ۲۳۳ - ۲۶۰ ق.

موضوع: اسلام - تاریخ - قرن ۳ ق.

موضوع: سامرا

رده بندی دیویی: ۹۵۸۳/۲۹۷

رده بندی کنگره: ۱۳۹۰ ش ۸/۳۳۹ BPN

شناسه افزوده: دانشگاه امام صادق (ع)

شماره کتبشناسی ملی: ۲۷۷۹۲۲۲

فهرست مطالب

سخن ناشر.....	۱۵
مقدمه.....	۱۷
فصل ۱. تحلیلی بر مسئله امام شناسی در «زیارت جامعه».....	۲۳
سید علی حسینی	
مقدمه.....	۲۳
۱-۱. سند زیارت.....	۲۳
۲-۱. فضای صدور زیارت جامعه.....	۲۶
۳-۱. تطور نظریه امامت پیش از امام هادی علیه السلام	۲۸
۴-۱. امام شناسی در قالب زیارت.....	۲۹
۵-۱. واقعیت‌ها و زیارت جامعه.....	۳۰
۶-۱. مضامین زیارت جامعه.....	۳۱
۷-۱. اصل معرفت ائمه علیهم السلام	۳۳
۸-۱. اصل وجوب معرفت امام.....	۳۸
۹-۱. مراتب شناخت امام علیه السلام	۴۰
۱۰-۱. محورهای معرفت ائمه در زیارت جامعه.....	۴۲
۱-۱۰-۱. محور اول: امامت، ادامه توحید و رسالت.....	۴۲
۲-۱۰-۱. محور دوم. ملاحظات خاص ائمه علیهم السلام	۴۹
۱-۲-۱۰-۱. خلقت خاص ائمه علیهم السلام	۴۹
۲-۲-۱۰-۱. همه فضیلت‌های ائمه علیهم السلام از خدای متعال است.....	۴۹
۳-۲-۱۰-۱. مقام اصطفاء و ارتضاء.....	۵۰

۵۲	۱-۱۰-۲-۴. پاسداری از اسرار الهی
۵۲	۱-۱۰-۲-۵. دریافت هدایت الهی
۵۵	۱-۱۰-۲-۶. حجت‌های خدا
۵۷	۱-۱۰-۲-۷. یاوری دین خدا
۵۷	۱-۱۰-۲-۸. کانون حکمت و ترجمان وحی الهی
۵۸	۱-۱۰-۲-۹. عصمت
۶۹	۱-۱۱. مفهوم آیه
۶۹	۱-۱۲. مفهوم اهل بیت علیهم‌السلام
۷۰	۱-۱۳. اتفاق نظر مفسران
۷۲	۱-۱۴. دیدگاه علمای شیعه
۸۰	۱-۱۵. ارتباط با خدا
۸۸	جمع‌بندی
۹۰	منابع و مآخذ
۹۵	فصل ۲. تحلیلی بر رساله امام هادی علیه‌السلام درباره جبر و تفویض
	حسن رضایی مهر
۹۵	مقدمه
۱۰۱	۲-۱. مسئله جبر و اختیار در جامعه اسلامی
۱۰۲	۲-۱-۱. مشرکان
۱۰۲	۲-۱-۲. خواص و یاران پیامبر صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم
۱۰۳	۲-۱-۳. امویان قدرت طلب
۱۰۴	۲-۲. مسئله آزادی و اختیار در جامعه اسلامی
۱۰۶	۲-۳. پیدایش دو مکتب جبر و اختیار
۱۰۶	۲-۳-۱. مکتب جبر
۱۰۸	۲-۳-۲. مکتب تفویض
۱۰۸	۲-۳-۱-۱. دفاع از حدود و ثغور اعتقادی دین
۱۰۹	۲-۳-۲-۲. مرزبانی از حقیقت عدل خدا

۱۰۹.....	۳-۲-۳. آیات وارده در باب اختیار انسان.....
۱۱۰.....	۴-۲. مبانی و ادله دو مکتب جبر و تفویض.....
۱۱۰.....	۱-۴-۲. ادله معتقدان به جبر.....
۱۱۱.....	۱-۱-۴-۲. برهان عقلی.....
۱۱۲.....	۲-۱-۴-۲. دلیل نقلی.....
۱۱۲.....	۲-۴-۲. ادله معتقدان به تفویض.....
۱۱۲.....	۱-۲-۴-۲. برهان عقلی.....
۱۱۳.....	۲-۲-۴-۲. دلیل نقلی.....
۱۱۶.....	۵-۲. شرح برهان امام علیه السلام بر بطلان جبر.....
۱۱۶.....	۱-۵-۲. تعارض با عقل.....
۱۱۸.....	۲-۵-۲. تعارض با کتاب.....
۱۱۸.....	۶-۲. نقد براهین جبریون.....
۱۱۸.....	۱-۶-۲. ادله عقلی.....
۱۲۱.....	۲-۶-۲. بررسی ادله نقلی.....
۱۲۳.....	۷-۲. نظریه تفویض از دیدگاه امام هادی علیه السلام
۱۲۵.....	۱-۷-۲. شرح برهان امام بر بطلان تفویض.....
۱۲۹.....	۸-۲. نقد ادله معتقدان به تفویض.....
۱۳۰.....	۹-۲. شرح «امر بین الامرین» در کلام امام علیه السلام
۱۳۲.....	۱-۹-۲. حقیقت امر بین الامرین.....
۱۳۲.....	۱-۱-۹-۲. بیان مسئله از طریق فاعل قریب و فاعل بعید.....
۱۳۳.....	۲-۱-۹-۲. بیان مسئله از طریق استناد همه مخلوقات، به حقیقت الهیه.....
۱۳۶.....	۱۰-۲. رابطه جبر و تفویض با قضا و قدر.....
۱۳۷.....	۱-۱۰-۲. مراحل قضا و قدر.....
۱۳۹.....	۲-۱۰-۲. قضا و تقدیر علمی و اختیار انسان.....
۱۴۲.....	جمع‌بندی.....
۱۴۸.....	منابع و مأخذ.....

فصل ۳. تحلیلی بر اوضاع سیاسی معاصر امام هادی علیه السلام ۱۵۱

امیر علی حسنی

۱-۳. حکومت عباسیان و مشروعیت آن ۱۵۱

۲-۳. عوامل کاهش اقتدار سیاسی عباسیان معاصر امام هادی علیه السلام ۱۶۱

۱-۲-۳. تسلط بردگان نظامی بر امر حکومت ۱۶۳

۲-۲-۳. قیام‌های معاصر امام هادی علیه السلام ضد عباسیان ۱۶۹

۳-۲-۳. قیام‌های اعراب علیه عباسیان ۱۸۱

۴-۲-۳. نگاهی به سایر حوادث دیگر جهان اسلام ۱۸۴

۵-۲-۳. شورش‌های اقوام دیگر ۱۸۵

۶-۲-۳. تعرضات خارجی و ادامه فتوحات مسلمانان ۱۸۸

۳-۳. سیاست خلفای عباسی با امام هادی علیه السلام ۱۹۶

جمع‌بندی ۲۰۴

منابع و مأخذ ۲۰۶

فصل ۴. سازمان وکالت در عصر عسکریین علیهم السلام ۲۰۹

محمد دشتی

مقدمه ۲۰۹

۱-۴. معرفی اجمالی سازمان وکالت ۲۱۱

۲-۴. سازمان وکالت و موقعیت جامعه شیعه ۲۱۲

۳-۴. زمینه‌های تشکیل سازمان وکالت ۲۱۲

۴-۴. گستره جغرافیایی سازمان وکالت ۲۱۴

۵-۴. رهبری سازمان وکالت و شئون آن ۲۱۶

۶-۴. ضوابط حاکم بر سازمان وکالت ۲۱۷

۱-۶-۴. نظم و انضباط ۲۱۸

۱-۱-۶-۴. سلسله مراتب ۲۱۸

۲-۱-۶-۴. ارتباط مکاتبه‌ای ۲۲۰

۲-۶-۴. رعایت مسائل امنیتی (نقیه) ۲۲۱

۲۲۴.....	۴-۲-۱. تقیه در مقام عمل
۲۲۶.....	۴-۲-۲. لغزش‌ها و آسیب‌ها
۲۳۲.....	۴-۷. سازمان وکالت در عصر عسکریین علیهم‌السلام
۲۳۲.....	۴-۸. شرایط سیاسی و اجتماع حاکم بر عصر عسکریین علیهم‌السلام
۲۳۲.....	۴-۸-۱. نقش شرایط سیاسی و اجتماعی در رفتار رهبران جامعه
۲۳۲.....	۴-۸-۲. شرایط حاکم بر عصر امام هادی علیه‌السلام
۲۳۷.....	۴-۸-۳. شرایط حاکم بر عصر امام عسکری علیه‌السلام
۲۳۸.....	۴-۹. فعالیت‌های سازمان وکالت در عصر عسکریین علیهم‌السلام
۲۳۹.....	۴-۹-۱. فعالیت‌های فرهنگی
۲۳۹.....	۴-۹-۱-۱. فقهی
۲۴۸.....	۴-۹-۱-۲. کلامی
۲۵۰.....	۴-۹-۱-۳. اخلاقی - تربیتی
۲۵۶.....	۴-۹-۱-۴. برائت از خواص منحرف (غلاة) و تأیید خواص صالح
۲۶۰.....	۴-۹-۱-۵. گواهی وجود امام عصر
۲۶۳.....	۴-۹-۲. فعالیت‌های اقتصادی
۲۶۶.....	۴-۹-۳. فعالیت‌های سیاسی - امنیتی و نظامی
۲۷۸.....	جمع‌بندی
۲۸۲.....	منابع و مأخذ
۲۸۷.....	فصل ۵. تحلیلی بر فرقه‌های عصر امام هادی و امام عسکری علیهم‌السلام و موضع‌گیری امامان.....
حسین رحمانی / یدالله حاجی زاده	
۲۸۷.....	مقدمه
۲۸۸.....	۵-۱. ویژگی‌های فکری و فرهنگی دوره امام هادی و امام عسکری علیهم‌السلام
۲۹۰.....	۵-۲. غلات
۲۹۳.....	۵-۳. صوفیه
۲۹۶.....	۵-۴. ثنویه
۲۹۷.....	۵-۵. مجسمه

۲۹۸.....	۵-۶. فرقه‌های عصر امام هادی و امام عسکری علیه السلام و موضع‌گیری امامان ضد آنان.....
۲۹۸.....	۵-۶-۱. مفوضه.....
۲۹۹.....	۵-۶-۲. واقفیه (معموره).....
۳۰۰.....	۵-۶-۳. معتزله.....
۳۰۲.....	۵-۶-۴. اشاعره.....
۳۰۲.....	۵-۶-۵. حنبله و خلق قرآن.....
۳۰۳.....	۵-۶-۶. ثنویه.....
۳۰۴.....	۵-۶-۷. جاعلان حدیث.....
۳۰۴.....	۵-۶-۸. اهل سنت.....
۳۰۶.....	جمع‌بندی.....
۳۰۷.....	منابع و مآخذ.....
۳۰۹.....	فصل ۶. تحلیلی بر جایگاه برجسته حکیمه خاتون علیها السلام در مسائل امنیتی و سیاسی پایگاه امامت.....
	محمد حسن حیدری
۳۰۹.....	مقدمه.....
۳۱۲.....	۶-۱. همسر و فرزندان حکیمه خاتون علیها السلام
۳۱۲.....	۶-۲. نقش حکیمه خاتون علیها السلام در مسائل سیاسی و امنیتی.....
۳۱۳.....	۶-۳. هجرت حکیمه خاتون علیها السلام از مدینه به سامرا.....
۳۱۳.....	۶-۴. اهمیت هجرت بشکوه حکیمه خاتون علیها السلام
۳۱۵.....	۶-۵. حکیمه خاتون علیها السلام در سامرا در کنار حضرت هادی علیه السلام
۳۱۵.....	۶-۵-۱. حافظ اسرار امامت.....
۳۱۵.....	۶-۵-۲. ازدواج امام عسکری علیه السلام با نرگس خاتون علیها السلام
۳۲۲.....	۶-۶. حکیمه خاتون علیها السلام در زمان امام عسکری علیه السلام
۳۲۵.....	۶-۷. حکیمه خاتون علیها السلام در دوران غیبت صغری.....
۳۲۸.....	۶-۸. حکیمه خاتون علیها السلام سفیر حضرت ولی عصر علیه السلام
۳۳۰.....	۶-۹. وفات و محل دفن حکیمه خاتون علیها السلام
۳۳۱.....	منابع و مآخذ.....

فصل ۷. نقش امام هادی و عسکری علیه السلام در بالندگی علوم اسلامی ۳۳۳

حسین رحمانی

۳۳۳	مقدمه.....
۳۳۵	۱-۷. مراد از علوم اسلامی.....
۳۳۶	۲-۷. وضعیت سیاسی و اجتماعی شیعه در زمان امامین عسکریین علیه السلام
۳۳۷	۱-۲-۷. اوضاع سیاسی.....
۳۳۷	۱-۱-۲-۷. پایگاه مردمی امامین عسکریین علیه السلام
۳۴۰	۲-۱-۲-۷. خفقان زدگی و ایجاد فضای وحشت.....
۳۴۲	۲-۲-۷. اوضاع اجتماعی.....
۳۴۲	۱-۲-۲-۷. فشارهای اقتصادی شیعیان.....
۳۴۳	۲-۲-۲-۷. پیدایش مکتب‌های فکری گوناگون.....
۳۴۴	۳-۷. تلاش‌های پیگر علمی.....
۳۴۵	۱-۳-۷. پایه‌گذاری نظام غنی علمی و آموزشی.....
۳۴۷	۲-۳-۷. انحراف ستیزی.....
۳۵۲	۳-۳-۷. نقد و تأیید آثار علمی.....
۳۵۵	۴-۳-۷. به بار آوردن میراث غنی و گرانبهای علمی.....
۳۶۵	۵-۳-۷. نهضت تدوین و دسته‌بندی احادیث.....
۳۶۶	۶-۳-۷. پرورش فرهیختگان و نخبگان.....
۳۷۵	۴-۷. زمینه‌سازی تداوم جنبش علمی.....
۳۷۵	۱-۴-۷. احترام و تجلیل از علم و عالم.....
۳۷۷	۲-۴-۷. حفظ بنیه اقتصادی و توجیه سیاسی رجال و دانشمندان شیعه.....
۳۷۹	۳-۴-۷. حفظ امنیت نخبگان و فرهیختگان.....
۳۸۳	۴-۴-۷. برقراری ارتباط با مراکز علمی تشیع.....
۳۸۵	جمع‌بندی.....
۳۸۷	منابع و مأخذ.....

فصل ۸. راویان و اصحاب امام هادی و عسکری علیه السلام و سهم آنان در پیشبرد علوم اسلامی ۳۹۳

فرج الله عباسی

- ۱-۸. راویان و اصحاب امام هادی و امام حسن عسکری علیه السلام ۳۹۳
- ۱-۱-۸. راویان ضعیف ۳۹۴
- ۲-۱-۸. نوادر ۳۹۵
- ۳-۱-۸. صاحبان اثر ۳۹۶
- ۴-۱-۸. نمایندگان ۳۹۸
- ۵-۱-۸. راویان مشترک ۳۹۹
- ۶-۱-۸. راویانی که غیر مستقیم حدیث نقل کرده‌اند ۳۹۹
- ۲-۸. سهم اصحاب امام هادی و عسکری علیه السلام در پیشبرد علوم اسلامی ۴۰۰
- ۱-۲-۸. علوم اعتقادی (کلام اسلامی) ۴۰۱
- ۱-۱-۲-۸. خداشناسی ۴۰۲
- ۲-۱-۲-۸. امامت ۴۰۵
- ۳-۱-۲-۸. مرجئه ۴۱۰
- ۲-۲-۸. علوم قرآنی و تفسیری ۴۱۲
- ۱-۲-۲-۸. تفسیر ۴۱۳
- ۲-۲-۲-۸. مسائل مربوط به علوم قرآنی ۴۱۶
- ۳-۲-۸. علوم تهذیبی (اخلاق) ۴۱۸
- ۱-۳-۲-۸. تقوا ۴۱۸
- ۲-۳-۲-۸. تندرستی ۴۱۹
- ۳-۳-۲-۸. توشه راه ۴۱۹
- ۴-۳-۲-۸. نماز شب ۴۱۹
- ۵-۳-۲-۸. میانروی در مصرف ۴۲۰
- ۶-۳-۲-۸. تصوف ۴۲۰
- ۴-۲-۸. فقه و مبادی آن ۴۲۱
- ۱-۴-۲-۸. عبادات ۴۲۲

۴۲۲.....	۸-۲-۲. عقود.....
۴۲۲.....	۸-۲-۳. ایقاعات.....
۴۲۳.....	۸-۲-۴. احکام.....
۴۲۵.....	۸-۲-۵. علوم حدیثی (علم رجال و درایه).....
۴۲۸.....	منابع و مأخذ.....
۴۳۱.....	فصل ۹. تحلیلی بر شیوه‌های تبلیغی امام هادی علیه السلام
	عباس حسین زاده
۴۳۱.....	مقدمه.....
۴۳۶.....	۹-۱. عصر هادوی.....
۴۳۸.....	۹-۲. رسالت بزرگ.....
۴۳۸.....	۹-۳. شرایط فرهنگی - اجتماعی حاکم بر دوران امام هادی علیه السلام و مبارزات فرهنگی.....
۴۴۰.....	۹-۳-۱. مبارزه فرهنگی با گروه‌های منحرف عقیدتی.....
۴۴۵.....	۹-۳-۲. تحریر رساله کلامی.....
۴۴۶.....	۹-۳-۳. مناظره‌های علمی و اعتقادی.....
۴۴۸.....	۹-۳-۴. رفع شبهه‌های دینی.....
۴۵۰.....	۹-۳-۵. مبارزه با خرافه‌پرستی و خرافه‌گویی.....
۴۵۱.....	۹-۳-۶. پاسخ‌گویی به مسائل گوناگون.....
۴۵۲.....	۹-۳-۷. تربیت شاگردان و تقویت نیروهای ارزشی.....
۴۵۳.....	۹-۳-۸. تبیین جایگاه امامت و نشر فرهنگ اصیل اسلامی.....
۴۵۹.....	۹-۳-۹. بسترسازی فرهنگ انتظار.....
۴۶۱.....	۹-۴. امام هادی علیه السلام و فرهنگ دعا و زیارت.....
۴۶۱.....	۹-۴-۱. ایجاد پیوند میان مردم و اهل بیت علیهم السلام
۴۶۲.....	۹-۴-۲. تأکید بر مقام ولایت و رهبری اهل بیت علیهم السلام
۴۶۲.....	۹-۴-۳. تأکید بر مکتب اهل بیت علیهم السلام
۴۶۳.....	۹-۴-۴. مبارزه با ظلم و ستم.....
۴۶۳.....	۹-۵. نامه‌های امام هادی علیه السلام

۴۶۴.....	۱-۵-۹. دعا.....
۴۶۵.....	۲-۵-۹. علم خداوند.....
۴۶۵.....	۳-۵-۹. جانشینی.....
۴۶۶.....	۴-۵-۹. هشدار.....
۴۶۶.....	۵-۵-۹. خلق قرآن.....
۴۶۷.....	۶-۹. خفقان حاکم بر جامعه.....
۴۶۸.....	۷-۹. شبکه وکالت.....
۴۶۹.....	۸-۹. نامه به متوکل.....
۴۷۰.....	۹-۹. نامه به مردم اهواز.....
۴۷۱.....	۱۰-۹. اخبار غیبی.....
۴۷۱.....	۱۱-۹. سؤالات فقهی.....
۴۷۲.....	۱۲-۹. نهایت بزرگواری.....
۴۷۳.....	جمع بندی.....
۴۷۵.....	منابع و مأخذ.....
۴۷۷.....	چکیده فصول.....
۴۷۷.....	نمایه.....

«بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ»
 وَلَقَدْ آتَيْنَا دَاوُودَ وَسُلَيْمَانَ عِلْمًا وَقَالَا الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي
 فَضَّلَنَا عَلَى كَثِيرٍ مِّنْ عِبَادِهِ الْمُؤْمِنِينَ
 (قرآن کریم، سوره مبارکه النمل، آیه شریفه ۱۵)

سخن ناشر

فلسفه وجودی دانشگاه امام صادق علیه السلام که از سوی ریاست دانشگاه به کرات مورد توجه قرار گرفته، تربیت نیروی انسانی‌ای متعهد، باتقوا و کارآمد در عرصه عمل و نظر است تا از این طریق دانشگاه بتواند نقش اساسی خود را در سطح راهبردی به انجام رساند.

از این حیث «تربیت» را می‌توان مقوله‌ای محوری یاد نمود که وظایف و کارویژه‌های دانشگاه، در چارچوب آن معنا می‌یابد زیرا که «علم» بدون «تزکیه» بیش از آنکه ابزاری در مسیر تعالی و اصلاح امور جامعه باشد، عاملی مشکل ساز خواهد بود که سازمان و هویت جامعه را متاثر و دگرگون می‌سازد.

از سوی دیگر «سیاست‌ها» تابع اصول و مبادی علمی هستند و نمی‌توان منکر این تجربه تاریخی شد که استواری و کارآمدی سیاست‌ها در گرو انجام پژوهش‌های علمی و بهرمندی از نتایج آنهاست. ازاین منظر پیشگامان عرصه علم و پژوهش، راهبران اصلی جریان‌های فکری و اجرایی به حساب می‌آیند و نمی‌توان آینده درخشانی را بدون توانایی‌های علمی - پژوهشی رقم زد و سخن از «مرجعیت علمی» در واقع پاسخ‌گویی به این نیاز بنیادین است.

دانشگاه امام صادق علیه السلام درواقع یک الگوی عملی برای تحقق ایده دانشگاه اسلامی در شرایط جهان معاصر است. الگویی که بیش از «ربع قرن» تجربه دارد و هم اکنون ثمرات نیکوی این شجره طیبه در فضای ملی و بین‌المللی قابل مشاهده است.

طبعاً آنچه حاصل آمده محصول نیت خالصانه و جهاد علمی مستمر مجموعه بنیانگذاران و دانش‌آموختگان این نهاد است که امید می‌رود در طلیعه دور جدید فعالیتش بتواند به توسعه و تقویت آنها در پرتو عنایات حضرت حق تعالی، اهتمام ورزد. معاونت پژوهشی دانشگاه امام صادق علیه السلام با توجه به شرایط، امکانات و نیازمندی جامعه در مقطع کنونی با طرحی جامع نسبت به معرفی دستاوردهای پژوهشی دانشگاه، ارزیابی سازمانی - کارکردی آنها و بالاخره تحلیل شرایط آتی اقدام نموده که نتایج این پژوهش‌ها در قالب کتاب، گزارش، نشریات علمی و... تقدیم علاقه‌مندان می‌گردد. هدف از این اقدام - ضمن قدردانی از تلاش خالصانه تمام کسانی که با آرمان و اندیشه‌ای بزرگ و ادعایی اندک در این راه گام نهادند - درک کاستی‌ها و اصلاح آنها است تا از این طریق زمینه پرورش نسل جوان و علاقه‌مند به طی این طریق نیز فراهم گردد؛ هدفی بزرگ که در نهایت مرجعیت مکتب علمی امام صادق علیه السلام را در گستره بین‌المللی به همراه خواهد داشت. (ان شاء الله)

ولله الحمد

معاونت پژوهشی دانشگاه

مقدمه

خلفای عباسی در نیمه اول قرن سوم در اوج غرور و خودستایی در پی آن برآمدند اهل بیت عصمت علیهم السلام را ریشه کن کنند؛ تا به طور کامل از گزند مشکلاتی که از ستم ستیزی، اسلام خواهی و عدالت طلبی آنان نشأت می گرفت، در امان بمانند. مأموران آنان، بی شرمانه و گستاخانه به مدینه آمدند و حجت خدا بر روی زمین، یعنی امام علی بن محمد هادی علیه السلام را ظالمانه و با این حال محترمانه به سامرا بردند.

این مسافرت سرنوشت ساز گرچه از ستم و از روی اجبار بود اما به توفیقی اجباری مبدل شد و آغاز هجرتی باشکوه، مؤثر و تاریخ ساز گردید.

تحلیل دقیق ابعاد مختلف و زوایای گوناگون این هجرت عظیم، مورخان را به یاد مهاجرت رسول خدا صلی الله علیه و آله به مدینه و برافراشتن پرچم توحید بر بام آن، می اندازد. هجرت امیرمؤمنان علیه السلام به کوفه و در نتیجه ایجاد سدی پولادین در برابر هجمه ها و توطئه های پیایی معاویه، هجرت امام حسین علیه السلام به کربلا و شهادت فرزندان و یارانش و در نتیجه رسوایی امویان و بیمه شدن اسلام ناب محمدی، هجرت هشتمین حجت خدا، علی بن موسی الرضا علیه السلام به خراسان و در نهایت احیای تعالیم اسلام و تا حدی بین المللی شدن تشیع.

اما این هجرت از جهاتی با آن ها متفاوت بود؛ زیرا این آخرین هجرت تعیین کننده و سرنوشت دو حجت خدا و دو تن از معصومان علیهم السلام بود، درست در زمانی که خلفای عباسی و مشاوران سیاسی، نظامی و امنیتی آنان گمان می کردند با آوردن امام هادی به

خلافت عباسی در مواردی که امام هادی و امام عسکری علیهما السلام لازم می‌دانستند شد، و از سوی دیگر زمینه را فراهم ساخت تا نمایندگان امام شبکه‌های سری و نیمه سری پدید آورده و با شیوه‌های نو پیام امام را به مسلمانان برسانند و از همه این‌ها مهم‌تر سامرا به کانون و مرکز جدیدی برای گسترش حقیقت و اسلام راستین و محل تولد امام زمان علیه السلام مبدل ساخت.

بی‌شک این اقدام‌های مؤثر، جاودان و مهم از طریق مردان و زنان بزرگ، فهیم و پرهیزگاری به وقوع پیوست که آنان یاران و نزدیکان این دو امام بزرگ بودند؛ مردانی چون حضرت عبدالعظیم حسنی، فضل بن شاذان نیشابوری، سعید عمری و زنانی چونان حکیمه خاتون، دختر عظیم الشان امام جواد و اهل‌بیتی شکیبا، فهیم و فرمان‌بردار و با استقامتی شکست‌ناپذیر که مجری و مجرای برنامه‌ها و دستورهای امام هادی و امام عسکری علیهما السلام بودند.

سوگمندان باید اذعان کرد که درباره سامرا، هجرت شکوهمند امام هادی علیه السلام و به سامرا و افتخاری که برای سامرا آفرید پژوهش‌های روشنگر و در خوری انجام نشده است.

این اثر که به خامه جمعی از محققان پدید آمده دو سه بخش سامان یافته است. در بخش نخست برخی از کوشش‌های ماندگار و جاودان امام هادی و عسکری علیهما السلام درباره امامت و جبر و تفویض تبیین شده است. در بخش دوم اوضاع و احوال سیاسی و دینی روزگان آن دو معصوم توضیح داده شده است. در بخش سوم به یاران و نزدیکان آن دو امام اختصاص دارد و مجاهدت‌های علمی، رنج‌ها و سختی‌های که آنان در راه ترویج اسلام و گسترانیدن اسلام به جان خریدند، را پی می‌گیرد. همچنین بخشی از سهم امام هادی و امام عسکری علیهما السلام و شاگردانشان را در بالندگی دانش‌های اسلامی و تعالی تمدن مسلمانان نشان می‌دهد.

این مجموعه گام نخست در پژوهش جدید درباره سامرا است و در برابر بایسته‌های پژوهش درباره سامرا قطره‌ای است از دریا. بدان امید که شیفتگان و دلدادگان سامرا با برداشتن گام‌های بلند بعدی پرده از روی حقایق دل‌انگیز و عبرت‌آموز و ناگفته‌های سودمند و شکوهمند سامرا بردارند. ان شاء الله.

در پایان ضمن تشکر از تمامی اساتیدی که اینجانب را در انجام این مهم یاری رسانیدند، از معاونت پژوهشی دانشگاه امام صادق علیه السلام که با اهتمام به این موضوع بدیع و حمایت از پروژه، امکان اتمام و نشر آن را فراهم ساخت، کمال تشکر را دارد. امید آن که شاهد تحقق ایده مرجعیت علمی دانشگاه در حوزه‌های ملی و فراملی در آینده‌ای بس نزدیک باشیم.

و من الله التوفیق

محمدحسن حیدری

تابستان ۱۳۹۰